

lahko skrbijo za razvoj lastne kulture, vzgoje in sredstev javnega obveščanja ter razvijajo stike z matično državo v korist lastnega kulturnega in jezikovnega razvoja. Skupnosti enakopravno odločajo skupaj s pristojnimi občinskimi organi oziroma s pristojnimi interesnimi skupnostmi glede vseh vprašanj, ki zadevajo razvoj italijanske kulture, šolstva in vzgoje, tiska, sredstev obveščanja in založništva. Obstaja tudi pravica veta proti sklepom, ki bi bili v nasprotju z interesi in z razvojem narodnosti.

Prof. Fusilli je nato ugotovil, da je kulturna dejavnost italijanske narodnosti raznolika in v nenehnem razvoju. Občinske skupščine finančno podpirajo to kulturno dejavnost, kot tudi kulturne odnose z matično državo. Posebno važno vlogo ima v tej zvezi šola. Da bi omogočili razumevanje in ustvarili dvojezični ambient in mentaliteto, se že več let poučuje v italijanskih šolah narodnostno mešanih ozemelj slovenščina, medtem ko se v slovenskih šolah poučuje italijanščina. Študij drugega jezika je obvezen že v prvem razredu osnovne šole, vendar pa obveznost postopoma postaja zgolj formalnost, saj so tako starši kot učenci zainteresirani za spoznavanje jezikov, ki so v rabi v vsakodnevnem življenju. Poročevalec je nato omenil sredstva javnega obveščanja. Poleg tiska v italijanščini, za katero skrbi založništvo EDIT iz Reke, razpolaga italijanska narodnostna skupnost v Kopru z radijsko postajo in televizijskim studiom. Radio oddaja 13 ur programov v italijanščini, televiziji pa povprečno dve uri in pol dnevno. Na splošno lahko rečemo — je dejal poročevalec — da sta ti dve važni sredstvi obveščanja na razpolago italijanski narodnostni skupnosti, ki se jih lahko svobodno poslužuje za zaščevanje lastnih potreb kulturnega razvoja. Končno želim — je zaključil svoje poročilo prof. Leo Fusilli — da bi iz naših dosedanjih pozitivnih izkušenj lahko črpali nove energije in nove spodbude za še učinkovitejše akcije, kajti družbenopolitični, gospodarski in kulturni razvoj terja vedno nove, boljše in bolj ustrezne rešitve, ki bi lahko zadovoljile pripadnike nacionalnih skupin.

Ferenc Hajòs

DVOJEZIČNO ŠOLSTVO V SRS NA PODROČJU MADŽARSKE MANJŠINE

Ferenc Hajòs, predstavnik madžarske narodne manjšine, ki živi na območju SR Slovenije v občinah Lendava in Murska Sobota, je svoje poročilo posvetil dvojezičnemu šolstvu na tem območju, ki je bilo uvedeno z zakonom z dne 9. aprila 1962. Zakon je bil potreben zato, ker je dotlej okrog 50 odstotkov otrok madžarske narodnosti obiskovalo slovenske osnovne šole, kar ni bilo v skladu z ustavnim načelom o nemotenem razvoju madžarske narodne manjšine. Zakon o dvojezičnih šolah je določal, da morajo te šole ob doseganju splošnih, vzgojnih in izobraževalnih

smotrov prispevati še k svobodni uporabi in popolni enakopravnosti jezika narodnosti z jeziki jugoslovanskih narodov, k spoznavanju kulture narodnosti in njihovega matičnega naroda, k organskemu razvoju narodne manjšine v duhu enakopravnosti in bratstva jugoslovanskih narodov in narodnosti ter k takim odnosom v šoli, da so narodnosti element prijateljskega zблиževanja med sosednjimi narodi in državami in spodbuda za tvorno mednarodno sožitje.

Položaj madžarske narodnosti kot avtohtone skupnosti v SR Sloveniji ureja tudi ustava SR Slovenije iz leta 1973, ki zagotavlja v posebnem poglavju enakopravnost madžarskega jezika na narodnostno mešanem območju s slovenskim jezikom, možnost uporabe lastnega jezika, izražanje in razvijanje svoje kulture in v ta namen tudi ustanavljanje organizacij. Nadalje ustava določa, da SR Slovenija skrbi za razvoj vzgoje in izobraževanja, tiska, drugih sredstev javnega obveščanja in za razvoj drugih oblik kulturno-prosvetnega delovanja madžarske narodnosti ter za usposabljanje kadrov, ki so pomembni za uresničevanje položaja in pravic narodnosti. SR Slovenija podpira tudi razvoj stikov z matičnim narodom zaradi pospeševanja jezikovnega in kulturnega razvoja madžarske narodnosti.

Enakopravnost in poseben položaj pripadnikov madžarske narodnosti na dvojezičnem območju obeh občin zagotavljajo tudi statuti občin Lendava in Murska Sobota z vrsto določil, ki se nanašajo na enakopravnost obeh jezikov, kar prihaja do izraza v dvojezičnem poslovanju v upravi, sodstvu, podjetij in ustanovah.

Hajós Ferenc je nato dejal, da bi vseh teh določil ne bilo mogoče uresničiti, če dvojezična šola ne bi vzgajala ustreznih kadrov z dvojezičnim profilom. Kot je bilo pred uvedbo dvojezičnega šolstva število madžarskih izobražencev na mešanem področju relativno majhno, kar je povzročalo težave pri uresničitvi določenih pravic in položaja narodnosti, se je to stanje po uvedbi dvojezične šole naglo spremenilo in izboljšalo.

Dvojezična šola pa izpolnjuje tudi poslanstvo poglobljanja bratstva med Slovenci in Madžari ter tudi poslanstvo pri poglobljanju dobrih sosedskih odnosov z LR Madžarsko. Bilingvizem je tako za manjšino kot za večino: Madžar se nauči v šoli slovenski, Slovenec pa madžarski. Slovenec in Madžar se seznanita tudi z madžarsko kulturo, kar prispeva k medsebojnemu spoštovanju. Osnovno pa je, da predstavnik večine razume jezik manjšine. Ako ga ne razume, ne more sodelovati in je prirodno, da tako stanje povzroča pri predstavnikih večine najrazličnejše predsodke, ki nujno vodijo do konfliktov, ki prispevajo k pospešitvi asimilacijskega procesa.

Poročevalec je potem omenil spor v zvezi z uvedbo dvojezičnega šolanja, ki ga je skupina državljanov leta 1969 sprožila pred ustavnim sodiščem SR Slovenije za ugotovitev protiustavnosti zakona o uvedbi dvojezičnega šolstva. Ustavno sodišče SR Slovenije pa je v skladu z obstoječo politično voljo v SR Sloveniji, da se pravice narodnosti, ki jih zagotav-

ljajo obstoj in nadaljnji razvoj, tudi dejansko uresničijo, odločilo, da je zakon o dvojezični šoli v skladu z ustavo. Še več, ob ugotovitvi, da je zakon o dvojezičnem šolstvu v skladu z ustavo, je ustavno sodišče dalo vrsto pomembnih predlogov za nadaljnji razvoj dvojezičnega šolstva in utrjevanja položaja madžarske narodnosti v SR Sloveniji. Kontinuiteta poučevanja madžarskega jezika in s tem stik z madžarskim jezikom je, čeprav v ne popolnoma ustrezni meri, zagotovljen z izobraževanjem pedagoških kadrov za potrebe dvojezične šole na pedagoški akademiji v Mariboru, kjer je lektorat za madžarski jezik, učenci pa imajo možnost dobiti štipendije za študij na visokih šolah v LR Madžarski na podlagi meddržavne konvencije.

Janko Jeri

BILATERALNI SPORAZUMI ZA ZAŠČITO NARODNIH MANJŠIN V ZAHODNI EVROPI PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Dovolite mi uvodoma dve digresiji, ki sicer nista v neposredni zvezi s problematiko, ki jo nameravam kasneje razčleniti. Prva se tiče vsebinske metode dela na tej, po udeležbi tako široko zasnovani mednarodni konferenci. Ker sem že od začetka sodeloval pri pripravah za to srečanje, si lahko dovolim sodbo, da bo ta naš strokovni (česar včasih tudi nujno politični dialog) tem bolj konstruktiven, kolikor bo plodotvorno naravnano v prihodnost in ne bo, kolikor to ni nujno za zgodovinske vzporeditve, izgubljal časa s tistim, kar je bilo zgrešeno v komaj minulem razdobju, pri čemer mislim na prenekatero negativno izkušnjo iz prve svetovne vojne. Sodim namreč, da si moramo, ko se lotevamo odprtih vprašanj sodobnega manjšinskega varstva, predvsem prizadevati, da torej v pozitivnem smislu presežemo »klasične«, stare okvire če se lahko tako izrazim.

In druga digresija: pred dnevi sem se vrnil iz seminarja OZN o manjšinah v Ohridu, za katerega sem skupaj s svojimi kolegi pripravil tudi temeljno gradivo (Background paper) glede druge točke dnevnega reda, ki je zajemala »Svetovno in mednarodno sodelovanje za izboljšanje zaščite narodnih, etničnih in drugih manjšin«. Z raznimi odtenki so domala vsi udeleženci soglašali o pomembnosti ustrezne manjšinske zaščite za ohranitev miru v svetu, kar pa med drugim terjaja, to navajam kot važen vidik tega vprašanja, da se sleherni pri uresničevanju tega postulata odreče uporabi sile in zahtev po spremembi obstoječih meja. Bistveno za ohranitev miru je torej dosledno spoštovanje nedotakljivosti obstoječih mejnih rešitev. Upoštevanje te realnosti pa olajšuje in omogoča manjšinam pozitivno vlogo, da bodo aktiven subjekt v procesu medsebojnega zблиževanja in vsestranskega sodelovanja. Tudi v visoko civiliziranem srednjeevropskem prostoru namreč naletimo še danes na poizkuse zanikanja temeljnih svoboščin nekaterim narodnim manjšinam. »Danes ni